

Lublin, dnia 5 maja 2014r.

Opinia

Ośrodka Badań, Studiów i Legislacji

do poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, przesłanego przy piśmie GMS-WP-173-14/14 z dnia 16 stycznia 2014 r.

Opiniowany projekt nowelizacji ustawy - Kodeks postępowania cywilnego odnosi się do przepisów normujących utrwalanie przebiegu rozprawy w formie elektronicznej oraz udostępnianie uczestnikom zapisu dźwięku albo obrazu i dźwięku (tzw. protokołu elektronicznego), a ponadto dotyczy regulacji normującej postępowanie przed sądem drugiej instancji, w tym przebieg rozprawy odwoławczej i uzasadnianie orzeczeń takiego sądu.

I. Projektowana zmiana treści art. 9 §2 i 525 k.p.c. umożliwia udostępnianie stronom zapisu obrazu i dźwięku, a nie jak dotychczas wyłącznie zapisu dźwięku, co z punktu widzenia profesjonalnego pełnomocnika stanowi zdecydowane ułatwienie pracy z e-protokołem. Proponowane unormowania nie wprowadzają żadnych ograniczeń w zakresie wydawania stronom zapisu samego dźwięku., jednak możliwość uzyskania e-protokołu w postaci zapisu dźwięku i obrazu ma być ograniczona, bowiem art. 9 §2 k.p.c. zdanie drugie i trzecie wprowadza dwa wyjątki. Otóż po pierwsze z posiedzenia, które odbyło się przy drzwiach zamkniętych strony i uczestnicy mogą otrzymać wyłącznie zapis dźwięku. Po wtóre przewodniczący może odmówić wydania zapisu obrazu i dźwięku, jeżeli sprzeciwia się temu ważny interes publiczny lub prywatny. Projekt nowelizacji uwzględnia zatem zgłaszane w literaturze przedmiotu zastrzeżenia, w których akcentowano ryzyko związane z ewentualnością naruszania dóbr osobistych uczestników postępowania, w szczególności prawa do wizerunku poprzez nieuprawnione upowszechnianie udostępnionych przez sąd zapisów obrazu.

Zmiana art. 9 §1 k.p.c. sankcjonuje prawnie możliwość udostępniania stronom dokumentów zawierających informacje o sprawie, w tym protokołów i pism, również za pośrednictwem systemu teleinformatycznego. Takie rozwiązanie funkcjonuje już w praktyce niektórych sądów, zaś dzięki nowelizacji uzyska podstawę normatywną i jak można przypuszczać będzie sprzyjać upowszechnieniu takiego sposobu komunikowania się stron z sądem. Warto zaznaczyć, że jeśli pominąć zdarzające się niekiedy problemy techniczne, profesjonalni pełnomocnicy chwalą sobie dostęp do akt postępowania w formie elektronicznej, który jest szybszy i tańszy niż tradycyjny.

II. Projektowana zmiana art. 158 §1 i §1¹ k.p.c. modyfikuje sposób utrwalania przebiegu rozprawy za pomocą zapisu dźwięku albo obrazu oraz dźwięku i w tym zakresie przyszłą nowelizację trzeba ocenić szczególnie entuzjastycznie.

Jak wiadomo, obecna regulacja (art. 157 k.p.c.) nakazuje utrwalanie przebiegu rozprawy za pomocą urządzenia rejestrującego dźwięk albo obraz i dźwięk oraz pisemnie, co oznacza, że jednocześnie sporządzany jest tzw. skrócony protokół pisemny, którego obligatoryjne elementy określa art. 158 §1 k.p.c. Jeżeli z przyczyn technicznych taki sposób utrwalenia przebiegu posiedzenia nie jest możliwy, protokół sporządza się wyłącznie w formie pisemnej (co w praktyce występuje znacznie częściej, mimo że powinno stanowić wyjątek od zasady). Aktualne rozwiązanie kwestii utrwalania przebiegu posiedzenia sądowego jest dość powszechnie krytykowane, gdyż zamiast przyspieszyć rozpoznanie sprawy, spowalnia postępowanie i utrudnia pracę zarówno sędziów, jak i profesjonalnych pełnomocników.

Projekt modyfikacji art. 158 k.p.c. wychodzi naprzeciw oczekiwaniom praktyki. Zmiana brzmienia paragrafu pierwszego wspomnianego przepisu jest nieznaczna i ma charakter kosmetyczny. Mianowicie sformułowanie: „protokół sporządzony pisemnie *powinien zawierać*” zastąpiono bardziej kategorię wyrażeniem „protokół sporządzony pisemnie *zawiera*”. Znacznie dalej idące zmiany o kapitalnym znaczeniu dla praktyki (ułatwiające pracę zarówno sądów jak i profesjonalnych pełnomocników) przewiduje art. 158 §1¹ k.p.c. (który ma być dodany mocą nowelizacji). Dopuszcza on, aby tzw. skrócony protokół pisemny (sporządzany w razie utrwalania przebiegu rozprawy za pomocą zapisu elektronicznego) mógł mieć taką samą treść jak tradycyjny protokół pisemny. W uzasadnieniu projektu trafnie skonstatowano, że dzięki temu zapoznanie się z przebiegiem posiedzenia zajmie znacznie mniej czasu, niż zapoznawanie się z protokołem elektronicznym. Efektem proponowanej zmiany art. 158 k.p.c. będzie zatem możliwość równoległego utrwalania przebiegu rozprawy za pomocą protokołu pisemnego i elektronicznego. Trzeba jednak podkreślić, że to przewodniczący składu sędziowskiego będzie ostatecznie decydował o tym, co znajdzie się w protokole pisemnym sporządzanym jednocześnie z e-protokołem, ponieważ §1¹ w projektowanym brzmieniu stanowi, iż tzw. skrócony protokół *może* (zatem nie musi) zawierać określoną w tym przepisie treść. Mimo to, projektowaną zmianę trzeba oceniać pozytywnie. Stworzenie możliwości równoległego sporządzenia pełnego protokołu pisemnego to rozwiązanie elastyczne, pozwalające na dostosowanie sposobu utrwalania przebiegu rozprawy do konkretnych potrzeb związanych z wymogami danej sprawy sądowej.

Warto również zwrócić uwagę na zmianę brzmienia art. 158 § 4 k.p.c. Otóż obecnie przepis ten stanowi, że jeżeli jest to niezbędne dla zapewnienia prawidłowego orzekania w sprawie, prezes sądu na wniosek przewodniczącego może zarządzić sporządzenie transkrypcji odpowiedniej części protokołu sporządzonego za pomocą urządzenia rejestrującego dźwięk albo obraz i dźwięk. Opiniowany projekt przekazuje możliwość zarządzenia sporządzenia transkrypcji do kompetencji przewodniczącego oraz eliminuje konieczność kierowania się przesłanką „zapewnienia prawidłowego orzekania w sprawie”. W efekcie to właśnie przewodniczący będzie samodzielnie decydował o sposobie utrwalania przebiegu posiedzenia, mając szersze niż dotychczas możliwości. W zależności od potrzeb będzie mógł

wybrać wariant pozwalający na jak najsprawniejsze prowadzenie postępowania np. protokoł elektroniczny połączony ze skróconym protokołem pisemnym i sporządzeniem transkrypcji.

Projektowana regulacja art. 158 §4 k.p.c. eliminuje zapis, zgodnie z którym transkrypcja stanowi załącznik do protokołu, co oznacza, że nie będzie ona traktowana jako część protokołu, lecz jako jeden z dokumentów zawierających informacje o sprawie. Nie powinno to wpłynąć na ograniczenie uprawnień stron i uczestników postępowania do jej udostępnienia zgodnie z zasadą jawności postępowania w rozumieniu art. 9 k.p.c.

III. Wychodząc naprzeciw potrzebom praktyki ustawodawca proponuje zmianę art. 223 §1 k.p.c., na mocy którego treść ugody sądowej będzie można zamieścić nie tylko w protokole rozprawy, ale również w odrębnym dokumencie stanowiącym część protokołu, co stanowi niewątpliwe udogodnienie i usprawnia postępowanie. Takie rozwiązanie może okazać się przydatne nie tylko w przypadku bardziej skomplikowanych ugód, których warunki strony mogą przygotować wcześniej i przedstawić sądowi w postaci dokumentu, który podpisują w obecności sądu, ale również w sytuacji utrwalania przebiegu rozprawy przy zastosowaniu tzw. protokołu elektronicznego. W tym ostatnim przypadku treść ugody sądowej może znaleźć się zarówno w tzw. protokole skróconym, jak i mieć postać odrębnego dokumentu.

IV. Kolejna grupa zmian odnosi się do wprowadzenia możliwości wygłoszenia uzasadnienia wyroku na posiedzeniu sądowym, które mogłoby nastąpić w przypadku, gdy przebieg posiedzenia byłby utrwalany za pomocą tzw. e-protokołu, przy czym na przewodniczącym spoczywałby obowiązek uprzedzenia o tym uczestników przed wygłoszeniem uzasadnienia (projektowany art. 328 §1¹). W takiej sytuacji oczywiście zbędne byłoby jednoczesne wygłaszanie zasadniczych powodów rozstrzygnięcia, co znalazło wyraz w projektowanej treści art. 326 §3 k.p.c. Możliwość wygłoszenia uzasadnienia wyroku w miejsce sporządzenia go na piśmie odnosi się również do wyroków zapadających w postępowaniu apelacyjnym, na co w szczególności wskazuje projektowana zmiana art. 387 §3 k.p.c.

W przypadku wygłoszenia uzasadnienia wyroku na posiedzeniu sądowym, doręczeniu na wniosek strony podlegałyby wyrok wraz z transkrypcją uzasadnienia, co miałyby być równoznaczne z doręczeniem wyroku z uzasadnieniem. (projektowany art. 331 k.p.c.).

W kontekście powyższego warto zauważyć, że na aprobatę zasługuje cel projektowanych zmian, jakim jest wzgląd na szybkość postępowania. Część przedstawicieli praktyki zapatruje się na zmiany pozytywnie, jednak można również zaobserwować głosy krytyczne. Otóż wprowadzając tzw. elektroniczne uzasadnienie wyroku, ustawodawca nie przewidział żadnej jego uproszczonej formy. Takie uzasadnienie zatem, podobnie jak uzasadnienie w tradycyjnej postaci (i w przeciwieństwie do „zasadniczych powodów rozstrzygnięcia” zw. ustnymi motywami wyroku), winno zawierać treść oznaczoną w art. 328 §2 k.p.c. i będzie zajmować znaczną ilość czasu w ramach wokandy oraz utrudniać pracę sądów. Zamiast tego proponuje

się przyjęcie uproszczonej wersji uzasadnienia (np. ograniczonej do ustalonych przed sąd faktów oraz wskazania podstawy prawnej rozstrzygnięcia), która następnie może być rozwinięta w pisemnym uzupełniającym uzasadnieniu.

Powyższych zastrzeżeń nie sposób podzielić, również z tej przyczyny, że proponowane w zamian rozwiązanie wydaje się zanadto skomplikowane po względem proceduralnym, przede wszystkim z punktu widzenia profesjonalnego pełnomocnika. Można zgodzić się, że wygłoszenie uzasadnienia wyroku w bardziej skomplikowanych sprawach, z bogatym materiałem dowodowym, mogłoby nastroczać trudności, jednak trzeba pamiętać o tym, że tzw. elektroniczne uzasadnienie jest jedynie opcją, z której sąd może (nie musi) skorzystać i to do niego należy decyzja, czy w danej sprawie takie uzasadnienie wydaje się najbardziej racjonalne.

V. Ostatnia grupa przepisów poddanych nowelizacji wiąże się z postępowaniem odwoławczym przed sądem II instancji.

Trafne wydaje się rozwiązanie zaproponowane w art. 377 k.p.c., przewidujące możliwość rezygnacji ze sprawozdania wygłaszanego przez sędziego sprawozdawcę w dwóch przypadkach: niestawiennictwa stron, albo za zgodą obecnych stron.

Nie budzi też większych zastrzeżeń projektowana treść art. 387 §1 i 2 k.p.c., z której wynika, że sąd miałby uzasadniać wyrok na wniosek strony nie tylko w razie oddalenia apelacji, ale również w przypadku zmiany zaskarżonego wyroku zapadłego w I instancji.

Zastrzeżenia budzi natomiast propozycja dodania art. 387 §2¹ k.p.c. w projektowanym brzmieniu, który miałby stanowić, że w przypadkach, *gdy sąd drugiej instancji nie przeprowadził postępowania dowodowego ani nie zmienił ustaleń faktycznych sądu pierwszej instancji, a w apelacji nie zgłoszono zarzutów dotyczących tych ustaleń, uzasadnienie wyroku zawiera jedynie wyjaśnienie podstawy prawnej wyroku z przytoczeniem przepisów prawa*. Wątpliwości interpretacyjne nasuwa przede wszystkim sformułowanie: „zawiera jedynie wyjaśnienie podstawy prawnej wyroku z przytoczeniem przepisów prawa”. Nie wynika z niego jasno (zwłaszcza w świetle aktualnego orzecznictwa Sądu Najwyższego), czy chodzi o podstawę prawną rozstrzygnięcia sądu odwoławczego, czy też raczej o podstawę prawną merytorycznego rozstrzygnięcia po zmianach wprowadzonych mocą wyroku sądu II instancji. Może właściwym rozwiązaniem byłoby poprawienie projektowanej zmiany poprzez użycie sformułowania: „zawiera jedynie wyjaśnienie podstawy prawnej *zmienionego* wyroku z przytoczeniem przepisów prawa”.

Olimpia Marcewicz

radca prawny